

Новосад Д.І.

*аспірант кафедри фінансів,
Національний університет «Львівська політехніка»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-432-3-14>

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ГРОМАД: ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА

Для підвищення ефективності розвитку регіонів та громад за допомогою фінансових інструментів, громадам рекомендується впроваджувати індивідуальний підхід до вибору механізмів фінансування власних потреб. Для забезпечення ефективного поповнення бюджету додатковими фінансовими ресурсами кожна ОТГ повинна розробити власну стратегію залучення інвестицій і фінансування проєктів розвитку. Особливу увагу слід приділяти джерелам фінансування, які можуть використовуватися багаторазово.

Функціонування фінансового ринку необхідно для розвитку національної економіки. Він дозволяє розподіляти фінансові ресурси між різними секторами економіки завдяки своїм ефективним інструментам, наявність яких сприяє стимулюванню бізнесу, даючи можливість накопичувати достатній капітал і направляти його на зростання виробничого потенціалу. Крім того, використання інструментів власності допомагає підприємствам мобілізувати кошти, що збільшує їхню фінансову незалежність. Фінансові інструменти є основою функціонування різних фінансових установ на ринку, які обслуговують рух капіталу між суб'єктами фінансової системи, і дослідження їх сутності відіграє важливу роль у сучасній економічній науці.

Сьогодні існує безліч визначень та тлумачень поняття «фінансовий інструмент». У П(С)БО 13 "Фінансові інструменти" зазначається, що фінансовий інструмент – це контракт, який зумовлює виникнення або збільшення фінансового активу в

одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу в іншого [1].

Тракування Національного банку України: «будь-який контракт, результатом якого є створення фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу іншого суб'єкта господарювання; контракт, за яким одночасно в одного суб'єкта господарювання виникає фінансовий актив, а в іншого – фінансове зобов'язання або інструмент власного капіталу; фінансові активи чи пасиви, які можна купувати й продавати на ринку та за допомогою яких здійснюється розподіл і перерозподіл створеного капіталу; юридичний документ, що відображує певні договірні взаємовідносини або який надає певні права» [2].

Фінансові інструменти місцевого розвитку – це набір інструментів, спрямованих на стимулювання та підтримку соціально-економічного прогресу певної території через використання економічних, юридичних та організаційних заходів, методів і форм фінансового регулювання.

Об'єктом управління фінансовими інструментами розвитку місцевих громад є формування і використання усіх видів фінансових ресурсів, управління рухом публічних грошових фондів на всіх стадіях їхнього обігу (формування, розподілу, використання), планування, реалізація і контроль руху грошей, що утворюють державні фонди і фонди органів місцевого самоврядування.

Суб'єкти управління фінансовими інструментами розвитку громад: центральні органи державної влади (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Рахункова палата, Державна казначейська служба України тощо), органи місцевого самоврядування, професійні суб'єкти фінансового ринку [3].

Напрямки спрямування фінансових інструментів розвитку місцевих громад:

- мотивація до економічного зростання;
- утворення суб'єктів господарювання, які можуть успішно працювати та підвищувати конкурентоспроможність регіону, використовуючи наявні ресурси;

– задоволення потреб місцевого населення за допомогою ефективного використання власних та залучених ресурсів [4].

Фінансові інструменти місцевого розвитку поділяють на:

– Податкові: пільги; спеціальні режими; імунітети.
– Бюджетні: дотації; субвенції; бюджет розвитку; цільове фінансування угод регіонального розвитку, програм подолання депресивності територій тощо.

– Кредитні: угоди на пільгових умовах; випуск облігацій місцевих позик.

– Інвестиційні: прямі та портфельні інвестиції; інноваційні інвестиції; регіональні інвестиційні програми.

– Грантові: грошові кошти у національній чи іноземній валюті, які виділяються донором на безповоротній основі, для забезпечення виконання завдань проектів (програм).

На сьогоднішній день використовуються такі інноваційні фінансово-інвестиційні інструменти розвитку місцевих громад: індустриальні парки, кластери, державно-приватне партнерство, фінансовий лізинг та аутсорсинг, клаундфантинг, револьверні фонди.

Принципи, яким повинні відповідати фінансові інструменти розвитку місцевих громад: ефективність, гнучкість, справедливість, пріоритетність, довгостроковість, інформативність [6].

Конкурентна перевага кожної громади визначається, насамперед, наявністю використання набору виняткових матеріальних та нематеріальних ресурсів і публічно-управлінською здатністю органів місцевого самоврядування до їх ефективного комбінування задля утримання конкурентної позиції та її покращення. При цьому жоден із ресурсів та інструментів розвитку громад не є ані унікальним, ані незамінним. Тому організаційна діяльність органів місцевого самоврядування щодо розвитку громад має бути спрямована на досягнення оптимальної комбінації ресурсів та інструментів, що дозволяє перетворити короткострокову конкурентну перевагу на довгострокову та забезпечити константність процесу цілеспрямованого сталого розвитку громади.

Варто зазначити, що впровадження інноваційних фінансових інструментів, доступних для широких верств населення є

необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку місцевих громад. У результаті економічної кризи 2014 року та заходів НБУ щодо очищення банківського сектору, припинила діяльність майже половина банків України. Зазвичай у таких умовах прогалину на ринку заповнюють небанківські фінансові установи, такі як лізингові та факторингові компанії, кредитні спілки тощо. Однак українські учасники цього ринку мають обмежені фінансові ресурси й не можуть повною мірою задовольнити потреби клієнтів, особливо малого та середнього бізнесу. Складна ситуація також спостерігається у фінансовому становищі пересічних громадян, оскільки низький рівень залученості до фінансової системи, слабка фінансова база та проблеми пенсійної системи залишають українців вразливими. Більшість громадян зберігають свої заощадження поза межами офіційної фінансової системи, а близько половини населення не має стосунків із банками та обмежений доступ до фінансових послуг.

Слід зазначити, що 70% українських пенсіонерів наразі живуть за межею бідності, отримуючи одні з найнижчих пенсій у Європі, при цьому витрати на пенсійне забезпечення в Україні є одними з найвищих у світі та становлять 25% державного бюджету. Незважаючи на такі значні витрати, пенсійна система має низькі надходження через те, що значна частина працюючого населення уникає сплати пенсійних внесків. Це створює серйозний тиск на систему та призводить до зростання дефіциту, який наразі становить 11% ВВП, що є другим за величиною показником у Європі. Тому важливим завданням на фінансовому ринку України є створення умов для фінансової самостійності через підвищення довіри суспільства до фінансової системи, розширення доступу громадян і бізнесу до інклюзивних фінансових послуг, а також підтримку реформ пенсійної системи. Сукупність цих заходів сприятиме накопиченню більших внутрішніх ресурсів, які Україна зможе мобілізувати для вирішення власних проблем розвитку, зокрема забезпечення сталого розвитку місцевих громад.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01.#Text>
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
3. Трещов М.М., Мунько А.Ю. Т 66 Сучасні інструменти розвитку громад: навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 328 с.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21.05.1997р. № 280/97-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Гура Я.В. Інструменти стимулювання сталого розвитку регіонів України. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2012. Вип. 3. С. 324–331